

הבונה פרק שנים עשר שבת

קד. תורה אור השלם

1 אלה הפסוק אשר צוה
 יי את משה אל בני ישראל
 בחר סיני: ויקרא בו לך
 2 אם ללצים הוא יליץ
 ולעניים יתן חן:
 משלי ב ד

מוסף רש"י

בגם היו עומדין. שהיה
 חקוקן משני עבריון הלך
 שר אומות לזן
 מקום דבק. אלא מ"ס
 ומ"ן ה"ס לא ימנעו ולא
 עמ"ק. כפל אומות,
 צופים (מגילה ב). אלא
 ה"ס (מגילה ב). אם
 לצופים. הוא כל המספר,
 הוא יליץ. לא ימנעו ולא
 יעזרוהו. אם לעניים הוא
 כל המספר יתן לו חן מי
 צפוי לזן (ויחזק ב). אלא
 הוא יליץ. קב"ל יליץ אומות,
 כלומר פסח לו להיות לך
 (ויחזק ב). בא ליטמא.
 שני שנה אדם ליטמא ולהיות
 רשע. פתחין לו. פסח
 הטומאה ליכנס בו, מפתחין
 צדו ואין מונעין ממנו מן
 השמים לעכבו (ויחזק ב).

מוסף תוספות

א. [ב]אומות הכפופות
 רש"י. ב. [ב]אומות הפשוטות
 והמ"ס רש"י. ג. בדרך
 אלו אומות שקבלן
 ישראל מן צדק. רמ"ן.
 ומשום שיש נופל על
 הלשון נקרא מנצפ"ך
 בלשון צופ"ך. מוס' מגילה
 ג: ד"ה ויהי. ה. דמעיקרא
 שבקו ליה פתחא. מוס'
 ה"ל"ש.

רב נסים גאון

פרק שנים עשר הבונה
 אמרו ליה לדי' יהושע
 בן לוי אתו דרדקי לבי
 מדרשא ואמרו מילי דאפי'
 בימי יהושע בן נון לא
 איתמר כותייהו. בתחילת
 בראשית דיר' אושעיא אמרו
 מעשה היה ביום סגור
 ולא נכנסו הכמים לבית
 הוועד והיו שם תנוקות,
 אמרו באו ונעשה כצופים
 כו'. ויש אומרים ד"א ור'
 יהושע ור"י היו, קראו
 עליהם גם במעללי יתגבר
 נער. ומשכח לה ב"מ דבני
 מערבא כ"מ מגילה נקראת
 (ה"ל"ס).
 סליק פרק הבונה

גרועי קא מגרע ליה דאמר רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים
 אמרו. וא"ת דהכא משמע^א דכפתומה קאמר לרופים
 אמרום וצפ"ך דמגילה (דף ב:): פריך עלה דר' חייא בר אבא מאלה
 המלות שאין נציא רשאי לחדש דכר ועוד האמר רז חקלא מס וסמך
 שזלחות זכנס הי עומדים משמע דר'
 חייא^ב צפתומה איירי ואור"י דרבי
 קאמר התם ועוד האמר רז חקלא^ג
 ועוד אי רבי חייא בר אבא צפתומה
 איירי תקשה נמי דרז חקלא אלא
 ודאי צפתומה איירי והא דנקט
 מנצפ"ך ולא נקט לזו כסדר אלפא
 צימא^ד משום דמנצפ"ך משמע מן
 צופים^ה: ט' ב'בוב בובן בבה דרבה.
 מינה דלמאי נקט לזו כיון דלא הוא
 גלוחות: א"ל ר' יהושע בן לוי אתו
 דרדקי בו. ט' צירושלמי וצירושלמי רבה
 (פ' ה) קאמר דר' אליעזר ור' יהושע
 הוו מאזנין דרדקי ומולק על הש"ס
 שלנו והא דלמר צפקי דר' אליעזר
 שלא למד ר' אליעזר תורה אלא עד
 שהיה גדול היינו שלא עסק עד
 שנעשה גדול: א"ת דגרסי בא
 צימא פתחין לו. כלומר יש לו פתחים
 ליכנס צא ליתר מסייעין אותו שפומחין
 לו פתח ליכנס והיינו דומיל לעליל
 דשזיק ליה פתח ליכנס ולהנהו דגרסי
 צא ליטמא פומחין לו לרזך לומר
 דמסייעין אותו הו טפי פומחין:^ו
 נמכין

עלווי קא מעלי ליה דאמר רב הסדא מ"ס
 וסמ"ך שבלוחות בגם היו עומדין אלא סתום
 ועשאו פתוח גרועי קא מגרע ליה דאמר ר'
 ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפ"ך
 צופים אמרום ותיסברא והכתיב י'אלה
 המצות ו'שאהי הנביא רשאי לחדש דבר
 המצות אלא מיהרה הואי מידע לא הוה ידעין
 הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה ואתו צופים
 תקנינהו ו'ואכתי אלה המצות שאין הנביא
 רשאי לחדש דבר מעתה אלא שכחום וחזרו
 ויסדרום גופא א"ר חסדא מ"ס וסמ"ך שבלוחות
 בגם היו עומדין ואמר רב הסדא כתב
 שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון
 נבוב בובן (רהב בהר) סרו ורם: אמרי
 ליה רבנן לריב"ל אתו דרדקי האידנא לבי
 מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן
 נון לא איתמר כותייהו אל"ף ב"ת אלף
 בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ט פשוטה
 כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של
 גומל חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ט פשוטה
 כרעיה דל"ת לגבי גימ"ל דלימציא ליה
 נפשיה ומ"ט מהדר אפיה דל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא
 ליכסיף מיניה ה"ו זה שמו של הקב"ה ז"ח מ"י כ"ל ואם אתה עושה כן
 הקב"ה זן אותך וכן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב
 מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נו"ן כפופה נו"ן פשוטה
 נאמן כפוף נאמן פשוט ס"ע סמוך עניים ל"א ס'סימנין עשה בתורה וקנה
 אותה פ' כפופה פ' פשוטה פה פתוח פה סתום צד"י כפופה וצד"י פשוטה
 צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב
 כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במגוד ראש קו"ף קדוש רי"ש
 רשע מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל
 ברשע ומאי טעמא מהדר תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם חוזר בו
 אני קושר לו כתר כמותי ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה ד'דאי הדר ביה ליעייל
 וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש ד'דאמר ר"ל מ"ד^א אם ללצים הוא יליץ
 ולעניים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטמא מסייעים אותו ש"יין שקר תי"ו
 אמת מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא
 לא שכיח ומ"ט שיקרא אחרא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי
 שיקרא לא קאי א"ת כ"ש אותי תעב אחאוה לו ב"ש בי לא חשק שמי יחול עליו
 ג"ר גופו טימא ארחם עליו ד"ק דלתותי נעל קרניו לא אגדע עד כאן מדת
 רשעים אבל מדת צדיקים א"ת כ"ש אם אתה בוש ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן
 גור ברוך ה"ן ו"ף חציצה הוי בינך לאף ז"ע ח"ם מ"ן ואין אתה מודיעו מן
 השמן י"ם כ"ל אמר [שר של] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם לים כל אמר
 הקב"ה אח"ם בט"ע ג"ף אני חם עליהם מפני שבעטו בגיף דכ"ן דכים הם
 בגינם הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר גיהנם לפני רבונו
 של עולם מרי זניני מודיעו של שת אל אל ב"ם ג"ן ד"ם להיכן אוליכס ל"גן הדם
 ה"ע ו"ף אמר גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עוף אנכי ז"יין ח"ק הללו ודעו
 של יצחק מ"ר י"ש כ"ת מר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך:
 מתני'

עלווי קא מעלי ליה. שהיתה מ"ס סתומה זלוחות אצל מ"ס פתוחה
 לא היתה זלוחות כדמפרש מנצפ"ך צופים אמרום וכיון דלמר רז
 חקלא מ"ס וסמ"ך שבלוחות בגם היו עומדים לא אפשר לזקומיה
 אלא צפתומה דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם היה לה ליפול
 אם כל שזנס היה עומד אלפי פתוחה
 אין בה גם ע"כ מנצפ"ך דרבי ירמיה
 דלמר צופים אמרום צפתומים קאמר.
 יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דלמר
 צפתומה (דמ"ן) דרמינן הא דר' ירמיה אלא
 דרז חקלא אלמא מרזייהו צפתומין
 ואין זו קושיא שכן דרך הש"ס המקשין
 מהפך הסדרה כאלו כדו שיקשה
 וצמקום אחר מהפכו לפי קושיא ואי
 הוה צעי התם למרזי כי איתמר דרז
 חקלא צפתומין ודר' ירמיה צפתומין
 הוה מתרז ליה אלא מירוצא מעליא
 שני ליה התם וה"ל: מיהו סוף.
 מרזייהו ולא י' דעי הי צלמנע תיבה
 כו': ונקרא מנצפ"ך. האותיות הפוכות
 והתיבה הפוכה ולא אשמועינן אלא
 שהיה חקוק נוקב את כל הלוח
 ולפיכך היו מ"ס וסמ"ך בגם: נבוב
 צהר סרו. לא היו זלוחות אלא תיבה
 צעלמא נקט: אלף צינה. למוד
 תורה: מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל
 לגבי דל"ת. ולא לגבי צי"ת: מ"ט
 פשיט כרעיה דל"ת לגבי גימ"ל.
 ולא לגבי ה"א פשוטה קנת לא
 גימ"ל: דלימציא ליה. עני נפשיה
 ולא יטרימנו לבעל הבית לרוץ אחריו:
 ה"ו כמו אליו והו (סוכה דף מה). שנות
 הס: ומטיב לך. היינו מ"י"ת: ירושה.
 היינו וי"ר: כפר. היינו כ"ף: לעולם
 הבא. היינו למ"ד: מאמר פתוח
 ומאמר סתום. יש דברים שנתן רשות
 לדורשן ויש שאמה מלווה לקוממן
 כגון מעשה מרכיבה: נאמן כפוף. אדם
 כשר לרזך להיות כפוף ועניו וסופו
 להיות פשוט וזקוף לעולם הבא:
 סימנים. של סדר שמועות דמנא או
 אמורא בגירסא דלא משכח אחת מהן
 כגון אלו צב"ש"ס: פה פתוח. צשעת
 המנכסים פור": פה סתום. צשעת
 המנכסים כנס": אם ש גדול ממך:
 כמגוד ראש. צרתת וענוה ימירה:
 מ"ט מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש. ליטמא
 דמעליא הוא שאחוריו של רי"ש לגבי
 הקו"ף. שאין הקב"ה רואה להסתכל
 בפני רשע: סגא דקו"ף. כמין זי"ין
 דקו"ף סליא. שאינה נדבקת עם גגה:
 ליעול צדק. יקוף אחת רגלי הקו"ף
 ויכנס צפתת של ימין: מסייעין אוהו.
 ומכניין לו פתח: הוא יליץ. מעלמו
 יליץ לא יסייעוהו ולא ימנעוהו: ואם
 לעניים. ולמדה טובה הוא נמשך:
 יתן חן. יסייעוהו מן השמים: מקרבן
 מיליה. אותיותיו קרובות שלשתן
 קרובות כסדרן של אלפא צימא:

עלווי קא מעלי ליה דאמר רב הסדא מ"ס
 וסמ"ך שבלוחות בגם היו עומדין אלא סתום
 ועשאו פתוח גרועי קא מגרע ליה דאמר ר'
 ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפ"ך
 צופים אמרום ותיסברא והכתיב י'אלה
 המצות ו'שאהי הנביא רשאי לחדש דבר
 המצות אלא מיהרה הואי מידע לא הוה ידעין
 הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה ואתו צופים
 תקנינהו ו'ואכתי אלה המצות שאין הנביא
 רשאי לחדש דבר מעתה אלא שכחום וחזרו
 ויסדרום גופא א"ר חסדא מ"ס וסמ"ך שבלוחות
 בגם היו עומדין ואמר רב הסדא כתב
 שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון
 נבוב בובן (רהב בהר) סרו ורם: אמרי
 ליה רבנן לריב"ל אתו דרדקי האידנא לבי
 מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן
 נון לא איתמר כותייהו אל"ף ב"ת אלף
 בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ט פשוטה
 כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של
 גומל חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ט פשוטה
 כרעיה דל"ת לגבי גימ"ל דלימציא ליה
 נפשיה ומ"ט מהדר אפיה דל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא
 ליכסיף מיניה ה"ו זה שמו של הקב"ה ז"ח מ"י כ"ל ואם אתה עושה כן
 הקב"ה זן אותך וכן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב
 מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נו"ן כפופה נו"ן פשוטה
 נאמן כפוף נאמן פשוט ס"ע סמוך עניים ל"א ס'סימנין עשה בתורה וקנה
 אותה פ' כפופה פ' פשוטה פה פתוח פה סתום צד"י כפופה וצד"י פשוטה
 צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב
 כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במגוד ראש קו"ף קדוש רי"ש
 רשע מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל
 ברשע ומאי טעמא מהדר תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם חוזר בו
 אני קושר לו כתר כמותי ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה ד'דאי הדר ביה ליעייל
 וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש ד'דאמר ר"ל מ"ד^א אם ללצים הוא יליץ
 ולעניים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטמא מסייעים אותו ש"יין שקר תי"ו
 אמת מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא
 לא שכיח ומ"ט שיקרא אחרא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי
 שיקרא לא קאי א"ת כ"ש אותי תעב אחאוה לו ב"ש בי לא חשק שמי יחול עליו
 ג"ר גופו טימא ארחם עליו ד"ק דלתותי נעל קרניו לא אגדע עד כאן מדת
 רשעים אבל מדת צדיקים א"ת כ"ש אם אתה בוש ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן
 גור ברוך ה"ן ו"ף חציצה הוי בינך לאף ז"ע ח"ם מ"ן ואין אתה מודיעו מן
 השמן י"ם כ"ל אמר [שר של] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם לים כל אמר
 הקב"ה אח"ם בט"ע ג"ף אני חם עליהם מפני שבעטו בגיף דכ"ן דכים הם
 בגינם הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר גיהנם לפני רבונו
 של עולם מרי זניני מודיעו של שת אל אל ב"ם ג"ן ד"ם להיכן אוליכס ל"גן הדם
 ה"ע ו"ף אמר גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עוף אנכי ז"יין ח"ק הללו ודעו
 של יצחק מ"ר י"ש כ"ת מר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך:
 מתני'

(א) מגילה ב: ג: ט' ג'ו' סס,
 (ב) נסח ויחא פ. מטהר סו:
 (ד) יומא פ: (ט) ג'ל' א"ל
 (ה) ג'ל' א"ל
 (ו) ג'ל' א"ל
 (ז) ג'ל' א"ל
 (ח) ג'ל' א"ל
 (ט) ג'ל' א"ל
 (י) ג'ל' א"ל
 (יא) ג'ל' א"ל
 (יב) ג'ל' א"ל
 (יג) ג'ל' א"ל
 (יד) ג'ל' א"ל
 (טו) ג'ל' א"ל
 (טז) ג'ל' א"ל
 (יז) ג'ל' א"ל
 (יח) ג'ל' א"ל
 (יט) ג'ל' א"ל
 (כ) ג'ל' א"ל

הגהות הב"ח

(ג) נ"מ לסיק אוליכס ל"גן:
 (ד) רש"י ד"ה מיהו וכו':
 (ה) מרזייהו ולא הוה ידעו:

רבינו הגנאל

דעלווי עלייה דכל אות
 שהיה כותב בלוחות
 חשבה היא ומעלה מן
 האותיות שנתוספו א"ת,
 ובלוחות לא היה מ"ס
 אלא סתומה, כרב חסדא
 דאמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך
 שבלוחות בגם היו עומדין.
 פ"י מ"ס סתום, מכל צד
 הוא סתום כמו סמ"ך,
 וכיון שהיו האותיות כולן
 בלוחות חרוצות הורחות
 מפולשות, הרי (כ"ס) [את]
 האמצעי כגון הלוח של
 אפ יש במה להיספק בהן
 עומד הלחן בלוח, אבל
 מ"ס וסמ"ך שאין לו
 בגם להסתקן, בגם עומד
 הלחן שכתובם, שאילו נפל
 הלחן היה נראה מקובו
 נקב ואין בו צורת מורה
 לפיכך המ"ס סתום כיון
 שהיה חרות בלוחות יוש
 בו עליו, אלא המ"ס
 הפתוח גרוע הוא וכיון
 שששה הסתום פתוח גרועי
 גריעה שהפתחין מחורשי
 ולא היו בלוחות, א"ת
 ירמיה ואיתימא ר' חייא
 בר אבא מנצפ"ך צופים
 אמרום. ופריך לעולם מהוה
 הוה בלוחות הפתוחות
 והסתומות, שאין נביא יכול
 לחדש דבר, וכך היו
 מוקפני להיות הפתוחות
 בראש והתיבה ובאמצע
 והסתומות בסוף התיבה,
 ורוב העם מן הסופרים
 ההדיוטות שכחום, והיו
 כותבין הסתומין בין
 באמצע תיבה בין בסוף
 תיבה, וכן הפתוחות, עד
 שחזרו ביד ותיקנום להם
 כאשר היו מסורין מיוסדין
 ביריהן, וכיון שהיה ירכתי
 הכתב מפולשות מצד זה
 לצד זה קימא דרב חסדא
 שהיה נראה מאחוריו הפוך,
 כדרך הנקרא כתב ש"ע
 זכוכית מאחוריו.

אמר מרחק מיליה. זו בתחילת אל"ף צי"ת וזו בצלמנע וזו בסוף: אחד כרעא. כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד:
 אמת מלבן לבוני. מושכנין תחתיה אותיותיו כמין לצינה דל"ק הרי יש לה צ' רגלים ומושבה טוב ורגל השני רחב: אסאוה לו.
 צממיה. וכן כולן: ע"כ מדה כרעיים. כן הוא מדרש אלל רשעים: אם אפ גוש. מלחטוא: ג"ר ד"ק גור דוק. נפשך תהא לרורה
 תחת כסאי ודוק שמים: י"ם כ"ל. גיהנם קרוי ים כל לפי שהרוב הולכים שם: אמר שר של גיהנם. לים שלי מן את כל העולם ואפי'
 ישראל: אמר ליה אח"ם בט"ע גי"ף. אלפא צימא היא אלל א"ת צ"ש וכולן סדורות כספר יצירה: אני אחום עליהם על שבעטו
 בגיף. בניאוף: דכ"ן. נוטריקון דכים כנים נדיקים: אין לך. גיהנם חלק צהן צישראל: ומרז"ן ש"ס. ואומר שר של גיהנם זונני
 מורעו של שם כל העובדי כוכבים וישראל: אל"ל צ"ם. אמר לו הקב"ה לא יהא לך חלק צהם: ג"ן ד"ם. אמר הקב"ה אוליכס ל"גן הדם ל"גן
 עזן: ה"ע ו"ף. הנני עף צרעב: ז"ן ח"ק. הללו זרעו של יצחק הם ולא אמנן לך: ע"ר י"ש כ"ם. שמור לי והמתן יש לי כמות אחרות:
 כמותי